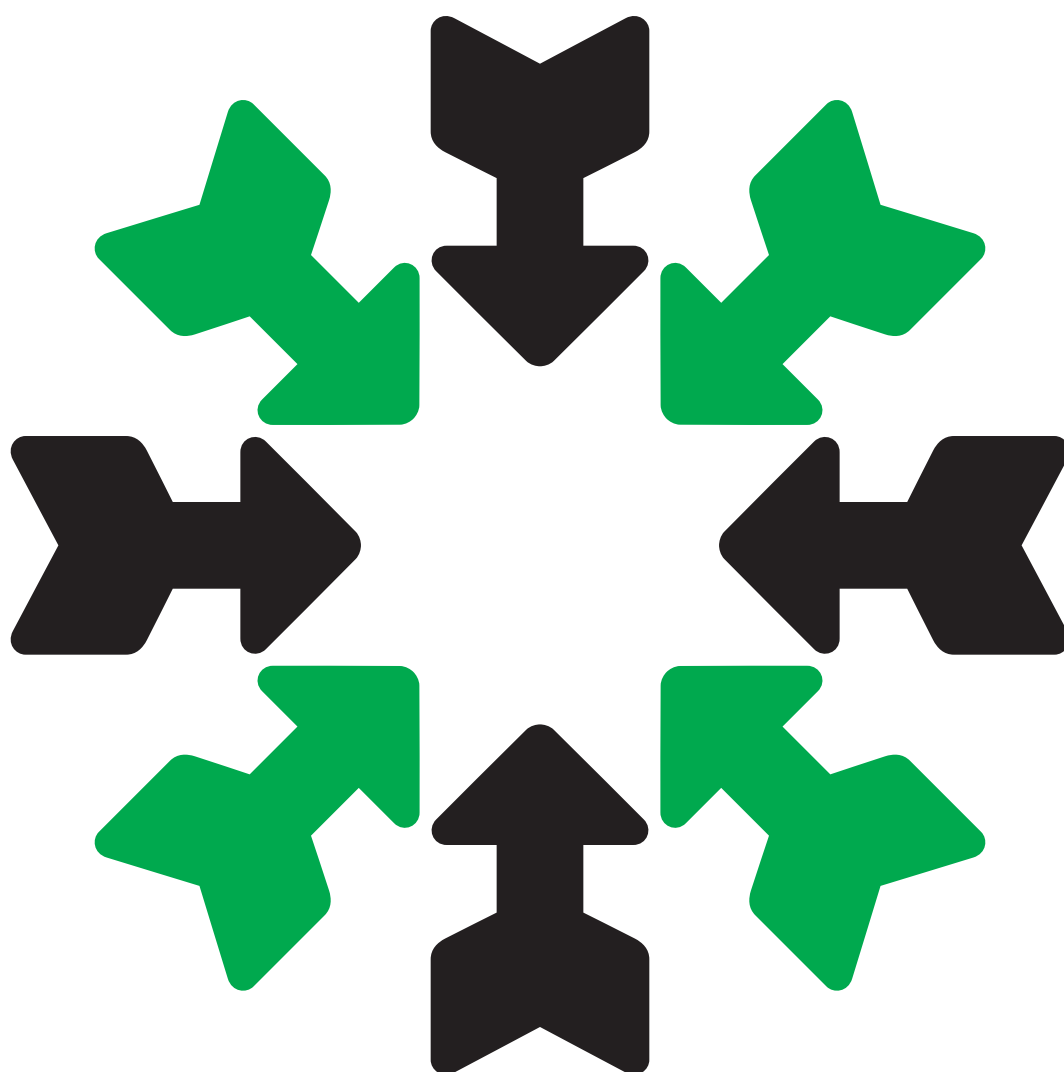

GUIA BREU DE TÈCNiques I EINES D'ANÀLISI PER A LES POLÍTIQUES DE JOVENTUT

Juliol de 2011

Generalitat de Catalunya
Agència Catalana de la Joventut

➔ ÍNDEX

PRESENTACIÓ	3
EINES	5
1. Anàlisi de dades estadístiques secundàries	6
2. Anàlisi documental	8
3. Arbre de problemes	9
4. DAFO	11
5. Delphi	13
6. Enquesta	15
7. Entrevista en profunditat	17
8. Entrevista exploratòria	19
9. Grup de discussió	20
10. Observació participant	22
11. Sociograma	24
12. Tallers de participació	26
13. Visions de futur	28

➔ **PRESENTACIÓ**

Un dels moments clau en el desenvolupament de qualsevol procés de recerca, diagnosi o avaluació és el seu plantejament metodològic. És el moment en què cal decidir quina és la millor manera de recollir la informació sobre els temes a analitzar. Per recollir aquesta informació, hi ha una gran diversitat de tècniques o eines a l'abast: dades estadístiques, entrevistes, anàlisi de documentació, tallers, etc. Segons el propòsit i l'objecte de l'anàlisi, cadascuna d'aquestes eines té unes característiques i uns enfocaments que la poden fer més o menys útil. Per tant cal saber seleccionar aquelles tècniques més adequades per a cada anàlisi.

Aquesta guia breu vol ser un instrument de suport a l'elecció de les tècniques de recollida d'informació i anàlisi de la realitat juvenil i de les polítiques de joventut a nivell local (en la diagnosi del pla local de joventut, en el disseny i l'avaluació, en projectes concrets, en la detecció de necessitats...). Com que es poden analitzar qüestions molt diverses des de perspectives diferents, no hi ha un únic tipus d'eines a utilitzar. El document fa un recull d'algunes de les tècniques en què s'explica, a través d'una fitxa, per a què serveix cada tècnica i quin tipus d'informació ens pot ajudar a obtenir. També es fa un apunt de com dur a terme la tècnica i alguns elements que s'han de tenir en compte a l'hora d'utilitzar-la. Les fitxes estan orientades a facilitar l'elecció de la tècnica, ajudant a valorar si és o no la millor eina per als propòsits de l'anàlisi. De totes maneres, la informació que es dona a la fitxa és gairebé sempre insuficient per saber com cal aplicar correctament cada tècnica. Per això, quan és possible, es donen referències per ampliar la informació i els recursos disponibles.

Tot i que en les fitxes de cada tècnica ja s'especifiquen aspectes que cal tenir en compte, hi ha qüestions que cal valorar sigui quina sigui la tècnica que escollim:

- L'elecció d'una tècnica de recerca està lligada als objectius i tipus d'informació que es vol extreure, al tema que s'ha d'analitzar, així com a la perspectiva d'anàlisi, per exemple: si volem fer una diagnosi d'un pla local de joventut que sigui participativa, caldrà escollir unes eines que ens ajudin a mobilitzar els agents que hi participen, coresponsabilitzar-los i fer-los partícips del procés. Cal tenir en compte aquest aspecte a l'hora de fer el plantejament metodològic.
- La recollida d'informació per a l'anàlisi de la realitat juvenil i les polítiques de joventut no és una tasca neutra. Si no ho tenim en compte, podem recollir informació que exclougui aquells col·lectius menys visibles. Per evitar-ho, quan fem entrevistes, grups de discussió, tallers o quan analitzem dades, hem de tenir present els diferents perfils de joves i extreure'n informació. Concretament, cal que tinguem clares les desigualtats de gènere, per raó d'origen, d'edat i de classe social.
- L'elecció d'una o altra tècnica està determinada pels recursos de què es disposen a l'hora de fer l'anàlisi. Es pot donar el cas que, segons el tema d'anàlisi i la perspectiva que s'adopti, sigui molt oportú dur a terme una tècnica de recerca costosa. Cal tenir-ho en compte i fer el plantejament metodològic amb realisme.

Hi ha multitud de tècniques i eines per recollir informació que poden ser útils per a l'anàlisi de la realitat juvenil i les polítiques de joventut. En aquesta guia, només se n'inclouen algunes, que són més habituals o que s'ha cregut que poden ser més útils per als professionals de les polítiques de joventut. Una manera d'entendre la diferent naturalesa de totes aquestes tècniques és a través de les diverses tipologies: segons si són qualitatives o quantitatives, si utilitzen dades primàries o secundàries, si són experimentals o observacionals, en funció del tipus d'informació que generen, etc.

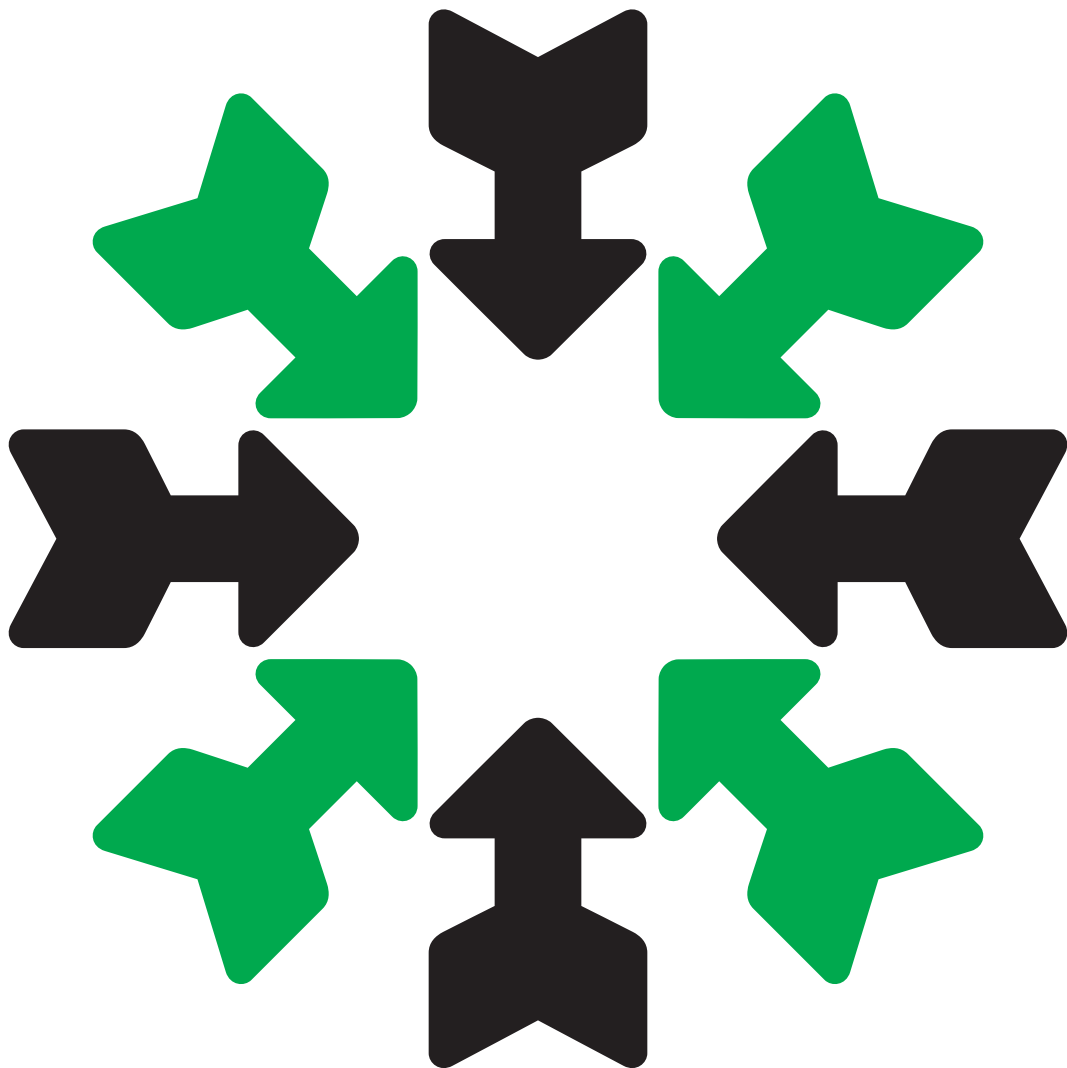
En el quadre següent, es mostren les eines incloses a la guia en funció de si estan més orientades a descriure la situació dels fenòmens que s'han d'estudiar (eines exploratòries), a entendre la seva naturalesa, les causes i conseqüències (eines analítiques) o a generar propostes d'acció (eines performatives). A continuació, doncs, es presenten les fitxes de tretze eines i tècniques de recerca.

QUADRE DE TÈCNiques I EINES D'ANÀLISI SEGONS LA FUNCIÓ¹

¹Elaboració pròpia a partir de Joel Martí. *Diagnósticos locales participativos: estrategias, métodos y técnicas*. 2004. Vegeu: <http://tecnoeduka.110mb.com/documentos/iap/diagnostico%20local.pdf>.

EINES

➔ Eina 1. ANÀLISI DE DADES ESTADÍSTIQUES SECUNDÀRIES

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

L'anàlisi de les dades estadístiques preexistents és especialment indicada per quantificar i mesurar fenòmens amb l'objectiu de veure la importància en termes quantitius. Amb una anàlisi més complexa també pot servir per establir relacions de causalitat.

En un primer moment de l'anàlisi, la utilització de dades estadístiques pot ser una bona estratègia per fer una aproximació a les característiques bàsiques del col·lectiu social a estudiar; en aquest cas, els joves del municipi.

Les dades estadístiques també són una eina molt precisa per comparar la realitat d'un grup respecte a un altre. Això pot servir per comparar, per exemple, diferències entre sexes, entre joves i adults, entre nacionals i estrangers, etc. També pot ser útil per tenir referències a l'hora de valorar la importància d'un determinat fenomen, ja que permet comparar la situació del municipi en relació amb la comarca o Catalunya des del punt de vista global.

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

En el cas de les dades estadístiques secundàries la informació ja està creada, ja que són dades que altres organismes o institucions ja han recollit a través d'enquestes o registres. Per tant el que cal fer, en aquest cas, és seleccionar i analitzar la informació disponible.

De dades n'hi ha moltes, per això cal decidir quines ens són útils i quines no ho són. Per seleccionar-les, cal fer-ho en funció dels objectius i les preguntes de la nostra anàlisi.

Cal tenir en compte a l'hora d'analitzar les dades que sovint es poden fer creuaments per variables sociodemogràfiques (com el sexe, l'edat, l'origen...). Aquests creuaments faciliten una informació més acurada sobre el fenomen analitzat i mostren la realitat diferenciada d'una població jove diversa. A més, poden ser especialment útils per donar visibilitat a la situació dels col·lectius menys afavorits.

➔ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

La limitació més important de les dades estadístiques secundàries és que són dades que s'han recollit per a un propòsit diferent al nostre. Això fa que molt sovint no es disposi d'aquelles dades que anirien bé per a l'anàlisi que es vol dur a terme. Això en l'àmbit municipal és molt habitual. Quan es tracta de dades d'enquesta, cal tenir molt clars els requisits de representativitat de la mostra.

➤ MÉS INFORMACIÓ, RECURSOS...

Algunes de les fonts de dades estadístiques des del punt de vista municipal que poden ser de més utilitat són: el padró municipal continu, el cens de població, l'estadística d'ensenyament, els visats del col·legi d'arquitectes...

L'EDE (<http://bit.ly/kGVVdy>) és una eina creada per l'Observatori Català de la Joventut que ajuda a reunir i tractar la majoria de dades sobre la joventut del municipi. Recull informació sobre la població, l'educació, el treball, l'habitatge i el context econòmic del municipi.

L'Idescat també ha creat unes eines que recullen dades en l'àmbit municipal (vegeu els enllaços <http://www.idescat.cat/territ/BasicTerr?TC=9> o www.idescat.cat/emex/).

Des d'una perspectiva de gènere, es qüestionen les estadístiques existents perquè no tenen en compte les diferències que hi ha entre homes i dones, el temps que obvien l'existència de relacions de gènere en la societat. És per això que l'Institut Català de les Dones ha elaborat un document amb una proposta d'indicadors no sexistes. És interessant consultar-lo i reflexionar sobre l'anàlisi androcèntric que es tendeix a fer de la realitat i intentar reflectir una anàlisi de la realitat juvenil més acurada des d'una perspectiva d'igualtat de gènere. Vegeu:

http://www20.gencat.cat/docs/icdones/Documents%20web%20antiga/Arxius/pub_eines7.pdf

➔ Eina 2. ANÀLISI DOCUMENTAL

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

A partir de l'anàlisi de diferents tipus de documents es pot obtenir informació històrica (sobre allò que s'ha fet). També és útil per analitzar posicions o opinions dels grups, institucions o individus que han elaborat els documents. És, per tant, una bona manera de conèixer què ha passat amb anterioritat i quin ha estat el paper dels actors implicats.

Pot ser una bona manera de recollir informació, en un primer moment de la diagnosi o l'estudi que es vulgui dur a terme, així com per preparar altres fases de l'anàlisi (per preparar entrevistes, grups de discussió, tallers...).

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

En un primer moment, cal recopilar els documents (plans, memòries, projectes, articles, estudis previs, publicacions...) que siguin més rellevants. Cal determinar els documents que s'analitzaran i quedar-se només amb els més rellevants.

Un cop seleccionats, cal llegir-los i anotar la informació útil per a les preguntes d'anàlisi. Per fer-ho pot ser molt útil fer-se un guió de buidatge i ordenar la informació que s'extreu.

Finalment, cal interpretar la informació obtinguda i relacionar-la amb les preguntes d'anàlisi i la resta d'informació extreta d'altres tècniques.

➔ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

L'anàlisi documental és especialment útil perquè es pot obtenir molta informació amb uns costos molt reduïts.

Cal tenir present que no tot allò que està escrit vol dir que sigui cert. Cal contrastar la informació, per exemple: no tot allò que preveu un pla vol dir que es dugui a terme o les opinions escrites no sempre corresponen amb els comportaments.

➔ Eina 3. ARBRE DE PROBLEMES

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

L'arbre de problemes és una eina a través de la qual un grup de persones identifica les causes, els efectes o les conseqüències d'un problema. En un segon moment, pot servir per formular objectius orientats a solucionar els problemes identificats.

Aquesta eina es pot fer servir en el moment de les conclusions, per compartir i ordenar la informació recollida al llarg de la diagnosi, i també a l'hora d'identificar i prioritzar temes a la fase de plantejament de la diagnosi.

En qualsevol cas, aquesta eina, com que transforma problemes en objectius, pot ser especialment útil per passar de la diagnosi al disseny, ja que amb un procediment més o menys mecànic permet definir els objectius de les actuacions que es programaran per pal·liar els problemes identificats.

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

El primer que cal fer és identificar el problema central. Cal una certa discussió per cercar-lo, ja que és important no confondre'l amb alguna causa o conseqüència del problema.

En un segon moment, es defineixen els efectes més importants del problema (què passa si el problema no es resol). Pot ser interessant concretar els efectes per ordre de "gravetat" o importància. També cal discutir i identificar les causes del problema, que es poden ordenar de més directes a més indirectes o de més a menys importants.

Una vegada identificats els problemes, els efectes i les causes, cal dibuixar un esquema amb la problemàtica al centre, les causes a la part superior i els efectes a la inferior. Un cop dibuixat, cal revisar l'esquema des d'una visió global per veure'n la coherència de l'explicació.

Es conclourà l'exercici quan, entre tots els participants, s'estigui d'acord que s'hi ha reflectit la informació més rellevant i essencial.

➔ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Si es decideix fer l'arbre de problemes amb la participació ciutadana (joves, entitats o agents socials), cal que hi hagi la figura d'una persona dinamitzadora que tingui prou habilitats per conduir el grup (donar veu als diferents agents, centrar les discussions i tenir capacitat per arribar al consens).

Quan es defineixen els problemes, cal no confondre'ls amb les solucions (s'ha d'obrir un casal de joves) i definir-los com l'aspecte d'una situació que cal resoldre (manca de cultura participativa dels joves). Una mala definició del problema pot fer que les actuacions que es dissenyin per afrontar-lo estiguin mal orientades i siguin poc efectives.

S'ha d'intentar no fer un arbre amb un excés de branques, sinó fer un exercici de síntesi que estigui equilibrat amb una certa exhaustivitat.

➔ MÉS INFORMACIÓ...

Aquests articles expliquen com aplicar l'arbre de problemes pas a pas:

- Secretaría Técnica de Planificación. *El árbol de problemas* (<http://investigar1.files.wordpress.com/2010/05/el-arbol-de-problemas.pdf>).
- Geilfus, Frans (2002). 80 herramientas para el desarrollo participativo, planificación, monitoreo, evaluación, Cap. 9.1, San José, Instituto Interamericano de Cooperación para la Agricultura (IICA).

➔ Eina 4. DAFO

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

Aquesta tècnica permet diagnosticar, proposar, programar i avaluar de manera participativa amb els agents implicats en el desenvolupament de les polítiques de joventut del municipi. És una bona manera de reflexionar col·lectivament sobre els resultats de la diagnosi i fer un pas més cap al disseny de les polítiques de joventut.

El DAFO se centra en l'anàlisi de les **debilitats**, **amenaces**, **fortaleses** i **oportunitats** d'una àrea o temàtica de treball. Les debilitats i les fortaleses fan referència a quelcom intern (autodiagnòstic de la situació), mentre que les amenaces i les oportunitats tenen a veure amb l'entorn (condicionants i situacions que pressionen i poden afectar en un futur).

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

El DAFO es desenvolupa a partir d'una reunió d'entre 1 i 2 hores on es recomana que participin entre 10 i 15 persones.

L'exercici analític es fa per a cadascuna de les temàtiques que s'han de treballar (educació, treball, salut, etc.) i es debaten i sistematitzen, en un paperògraf o pissarra, els camps d'anàlisi propis de la tècnica:

Temàtica que cal treballar:

FORTALESES ✓✓	DEBILITATS ✓
OPORTUNITATS ✓✓	AMENACES ✓✓

A fi d'aplicar la tècnica, es recomana que un cop explicada la dinàmica de treball, s'iniciï el procés primer de manera individual, en parelles o petits grups, per facilitar la reflexió. Posteriorment es posen en comú les idees treballades per consensuar les conclusions finals de l'exercici amb tot el grup i es poden plantejar com a estratègies amb vistes al futur i, per tant, tenir-les en compte per a la posterior fase de **disseny**. Aquestes poden ser estratègies defensives, ofensives, de supervivència i de reorientació.

➤ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Per a la configuració del grup, cal tenir en compte quins són els objectius de l'anàlisi: si es treballa amb grups amb perfils heterogenis, el DAFO aportarà un valor de consens dins el grup. Si es treballa en grups homogenis, pot ajudar a sistematitzar els diferents punts de vista existents per després, per exemple, contraposar-ho en una sessió plenària.

D'altra banda, cal tenir una dinàmica de funcionament preparada prèviament i que aquesta es comuniqui als grups a l'inici de la sessió.

A fi d'assegurar la participació dels diferents agents, és important tenir en compte les seves característiques i necessitats de participació, per exemple: si es pretén que assisteixin persones joves i entitats juvenils, cal programar la sessió en horaris no lectius. També és important utilitzar llenguatges i expressions que siguin comprensibles i fàcilment incorporats per les persones participants.

➤ MÉS INFORMACIÓ, RECURSOS...

La Diputació de Barcelona, en la col·lecció "Papers de participació ciutadana", publica un informe amb indicacions per a diverses tècniques i metodologies participatives. Vegeu: http://www.diba.cat/documents/523487/523545/participacio-fitxers-publicacions_papers-papers19-pdf.pdf

➔ Eina 5. DELPHI

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

El delphi és una tècnica per fer anàlisi prospectiva i recollir propostes consensuades per un grup d'experts sense necessitat de reunir-los cara a cara. Serveix també per recollir diferents perspectives de persones expertes sobre el fenomen que volem analitzar d'una manera simple i força pràctica. Pot ser una bona tècnica per detectar necessitats futures en relació amb les polítiques de joventut del municipi.

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

A partir d'un qüestionari (amb preguntes obertes) molt senzill i autoadministrat, enviat per correu electrònic, es recull l'opinió de persones expertes en relació amb les principals problemàtiques i/o necessitats futures de les persones joves del municipi.

A fi de dissenyar el primer qüestionari, es recomana utilitzar informació de context que ajudi a contextualitzar el tema objecte de treball/consulta.

Amb els resultats obtinguts del primer qüestionari, es recull per segona vegada informació amb les mateixes persones fins a quatre vegades o fins que s'assoleixi el consens en les respostes, i es va generant un discurs conjunt en relació amb els temes plantejats.

Malgrat que la tècnica estigui pensada per fer arribar un cert consens entre les diferents persones consultades, es pot utilitzar la primera onada dels qüestionaris per recollir les opinions dels experts que poden ser d'utilitat per a l'anàlisi.

➔ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Abans de la primera onada, cal enviar a les persones participants les instruccions de la dinàmica de treball per establir les regles del joc.

És important que hi hagi anonimat durant tot el procés de treball per evitar influències entre les persones participants i facilitar que puguin canviar d'opinió al llarg del procés.

Aquesta tècnica permet recollir informació que es deriva d'una reflexió amb un cost mínim i pot ajudar a generar sinergies de treball que es poden aprofitar durant el procés posterior a la diagnosi.

➔ MÉS INFORMACIÓ, RECURSOS...

- La publicació següent recull orientacions sobre com dur a terme un delphi:
Villasante, R.; Montañés, M.; Martín, P. (coord.), 2001. *Prácticas locales de creatividad social. Construyendo ciudadanía 2*. Barcelona: El Viejo Topo/Red CIMS.
- El cercador de dones expertes en diversos àmbits temàtics (www.cercadorexperteres.cat) de l'Institut Català de les Dones pretén generar més representativitat, equitat i reconeixement de l'univers femení entre les persones expertes i posar de manifest la dificultat que tenen les dones per ser socialment reconegudes com a expertes.

➔ Eina 6. ENQUESTA

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

Una enquesta és una tècnica de recerca que permet obtenir dades quantitatives a través de preguntes tancades fetes a una mostra representativa d'una població donada. És un instrument que dóna informació per quantificar i mesurar un o diversos fenòmens, i comparar entre diferents grups i contextos. Dóna un tipus d'informació similar a les dades estadístiques secundàries, amb l'avantatge que es pot escollir les preguntes.

En elaborar una enquesta, cal tenir molt en compte els requisits tècnics de la representativitat i els alts costos que comporta (vegeu "Aspectes que cal tenir en compte").

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

L'enquesta és una eina complexa amb molts requisits tècnics. Per això, si es vol dur a terme, és recomanable recórrer a una persona especialista.

La validesa d'una enquesta es fonamenta en la inferència estadística, és a dir, en el fet que si observem una part de la població (una mostra), podem conèixer el global (l'univers). Però només podem fer aquesta assumpció si la mostra compleix una sèrie de requisits que dependran del disseny del mostreig (aleatori simple, estratificat, per quotes, etc.).

A part de la mostra, abans del treball de camp, s'ha d'elaborar el qüestionari que recollirà les preguntes que cal formular a les persones entrevistades. Aquestes preguntes han de tractar els temes que cal analitzar, però també han de recollir informació sobre el perfil social de l'entrevistat (sexe, edat, estudis, nacionalitat, etc.) que permeti comparar-ne els resultats. L'elaboració del qüestionari és un moment delicat i compromès; cal tenir en compte que, un cop s'ha començat el treball de camp, no es pot modificar.

El treball de camp és la fase més costosa, ja que una enquesta amb mostra probabilística (o representativa) necessita ser feta a molts individus. En funció del tipus d'enquesta i de la mostra, el plantejament del treball de camp canviarà. El resultat del treball de camp serà una matriu de dades on es recullen per cada individu (casos) les respostes de totes les preguntes (variables).

Amb aquesta matriu de dades es poden fer multitud d'anàlisis i càlculs estadístics que han de contribuir a respondre a les preguntes d'anàlisi que s'hagin formulat.

➤ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Com s'ha dit, l'enquesta és una tècnica molt cara, ja que exigeix preguntar a moltes persones. La teoria de probabilitats que explica la capacitat d'inferència dels resultats d'una enquesta ens diu que per a poblacions petites calen mostres relativament més grans que per a les més grans. Això significa que, per norma general, l'enquesta no és una tècnica recomanable per aplicar-la en l'àmbit municipal.

Per tots aquests aspectes i per la seva complexitat tècnica, en el moment de proposar-se dur a terme una enquesta, cal posar-se en contacte amb personal especialista i valorar molt bé els costos en relació amb els beneficis que se'n poden extreure.

També cal tenir en compte que molta de la informació que podem extreure d'una enquesta, la podem trobar en dades secundàries (vegeu l'anàlisi de dades estadístiques secundàries).

➤ MÉS INFORMACIÓ, RECURSOS...

El Centre d'Estudis d'Opinió (CEO) és l'organisme de la Generalitat de Catalunya encarregat de dur a terme els estudis d'opinió i assessorar les administracions públiques en l'elaboració d'enquestes. A la web, s'hi pot trobar informació pràctica (<http://ceo.gencat.cat>).

➔ **Eina 7. ENTREVISTA EN PROFUNDITAT**

➔ **PER A QUÈ SERVEIX?**

L'entrevista en profunditat és una tècnica qualitativa que permet obtenir informació tant dels fets i les situacions explícites que explica la persona entrevistada com del seu discurs i la seva posició subjectiva (com expressa, què elideix, què emfatitza, etc.).

Aquesta tècnica serveix per aprofundir en el discurs i les experiències personals (trajectòries de vida) de la persona que entrevistem des d'un punt de vista subjectiu. Permet recollir discursos i vivències pròpies a través de l'experiència i la perspectiva de la persona entrevistada.

➔ **COM APLICAR LA TÈCNICA?**

En primer lloc, cal decidir quines persones són rellevants per fer-los una entrevista. Pot ser interessant entrevistar persones que siguin especialment significatives pel que fa a la joventut o les polítiques de joventut al municipi (professionals, polítics, membres d'entitats, líders d'opinió...).

Abans cal haver preparat l'entrevista i saber aquells aspectes que creiem que ens pot informar la persona entrevistada. En aquest tipus de tècnica, cal deixar que la persona parli amb llibertat, per tant, no cal preparar unes preguntes. En aquesta línia, és millor evitar les preguntes directes. Com més fluida sigui la conversa millor. El que es pot fer és preparar un guió d'entrevista en què es recullin els temes que cal tractar per assegurar que han aparegut tots.

El resultat de l'entrevista serà millor si aquesta s'ha donat en un clima confortable, on la persona entrevistada se senti còmoda i confidencial. Per això cal pensar també si l'entorn de l'entrevista ajuda aconseguir aquest confort.

L'entrevista s'ha d'enregistrar (i, si és possible, transcriure-la) per analitzar-la posteriorment. D'aquesta manera, la podrem revisar i fixar-nos en aspectes que ens hagin pogut passar per alt.

➔ **ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE**

Una entrevista dona la perspectiva des d'una postura individual. Si es vol conèixer un fet o els diferents discursos sobre un tema, cal fer diverses entrevistes. Per això cal seleccionar bé les persones a entrevistar en funció de les seves característiques socials, els seus discursos, les situacions, etc. Cal tenir en compte que els discursos dels col·lectius històricament exclosos (dones, immigrants i classe treballadora) acostumen a ser menys presents. El mo-

ment per deixar de fer entrevistes serà quan s'hagi saturat el discurs (és a dir, quan una nova entrevista no aportí més informació rellevant).

Serà útil tenir una forma sistemàtica d'analitzar posteriorment aquestes entrevistes.

Durant l'entrevista s'ha de deixar parlar a la persona i procurar no induir les seves respostes, la intervenció de l'entrevistador/a ha de ser tan neutre com sigui possible.

➔ MÉS INFORMACIÓ, RECURSOS...

Fitxa detallada sobre l'entrevista en profunditat elaborada per l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona: <http://www.ub.edu/ice/recerca/fitxes/fitxa9-cat.htm>.

➔ Eina 8. ENTREVISTA EXPLORATÒRIA

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

Les entrevistes exploratòries són una bona eina per començar una recerca. Serveixen per recollir informació, de manera no sistemàtica, de la mà de persones expertes en polítiques de joventut o coneixedores de la realitat juvenil (líders naturals, persones de referència al municipi, personal expert en temàtiques concretes, etc.).

Pot aportar una primera visió del que es vol analitzar, serveix per acabar de definir els aspectes que s'han de valorar i decidir la millor manera de fer-ho.

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

L'entrevista exploratòria es du a terme de la mateixa manera que una entrevista en profunditat. En aquest cas, a diferència de l'altre tipus d'entrevista, no cal sistematitzar tant l'extracció de la informació. El que volem és que la persona entrevistada ens il·lustri sobre aspectes que ens poden haver passat per alt en plantejar l'anàlisi.

➔ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Per a l'entrevista exploratòria, és molt important la selecció de les persones entrevistades. Cal que siguin capaces d'aportar informació que millori el plantejament d'anàlisi, per tant, han de tenir un perfil d'experiència i coneixement dels temes que es tracten a l'anàlisi.

➔ MÉS INFORMACIÓ, RECURSOS...

Els col·legis de professionals poden ser llocs interessants per buscar persones expertes sobre els temes que s'han de tractar i obtenir una primera visió sobre la temàtica més enllà del municipi.

Cercador de dones expertes en diversos àmbits temàtics: www.cercadorexperteres.cat.

➔ Eina 9. GRUP DE DISCUSSIÓ

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

Recull informació generada a partir d'un debat conjunt entre un grup de persones. Això permet extreure informació dels posicionaments i opinions que expressen els membres del grup en la discussió. D'un grup de discussió, però, també es pot extreure informació de les interaccions que es produeixen entre els i les participants. En qualsevol cas, és una tècnica qualitativa que aporta dades sobre la visió i el posicionament subjectiu dels participants com a grup.

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

Normalment caldrà fer més d'un grup per aconseguir la informació i els discursos desitjats. Una de les primeres coses que s'ha de fer, doncs, és preveure quants grups caldrà fer així com decidir quina serà la composició i els participants. Segons l'objectiu de recerca, caldrà crear grups més homogenis (on les característiques i les posicions dels membres del grup siguin similars) o heterogenis (on les diferències són majors). La homogeneïtat afavoreix l'aparició dels discursos més ocults o íntims en un grup determinat, mentre que l'heterogeneïtat pot servir per posar de manifest els conflictes socials.

En els grups hi ha d'haver prou participants com perquè la discussió discorri amb naturalitat, però no n'hi ha d'haver gaires, de tal manera que hi hagi persones que no intervinguin. Habitualment es recomana un nombre de participants entre 6 i 12.

Tal com passa a l'entrevista en profunditat, la persona dinamitzadora del grup pot preparar-se un guió amb els temes que han d'aparèixer en la discussió. Ha de tenir, però, molt poc protagonisme. Cal deixar que la discussió flueixi.

Com en l'entrevista, cal enregistrar (i, si és possible, transcriure) la discussió per analitzar-la posteriorment.

➔ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Fer un grup de discussió no equival a fer diverses entrevistes. En grup, les persones responen i actuen de forma diferent que si es pregunta de forma individual. Cal tenir això present a l'hora de decidir si fer un grup de discussió o una entrevista en profunditat.

El grup de discussió no consisteixen només a reunir unes quantes persones per discutir, sinó que requereix una bona preparació. Cal dissenyar la composició dels grups, convocar els membres i aconseguir-ne la participació, trobar el moment i l'espai adequat, elaborar el guió, etc. Cal tenir present aquest aspecte a l'hora de plantejar-se fer un grup de discussió.

➔ MÉS INFORMACIÓ...

L'Observatori Català de la Joventut va elaborar una guia detallada per fer grups de discussió a joves i professionals (<http://bit.ly/kGVVdy>).

➔ **Eina 10. OBSERVACIÓ PARTICIPANT**

➔ **PER A QUÈ SERVEIX?**

L'observació participant serveix per capbussar-se en la realitat que es vol estudiar, en la vida quotidiana o en altres actes més extraordinaris de les persones objectes de l'estudi o anàlisi.

L'objectiu és observar les relacions socials de manera "natural", com un participant més, per intentar comprendre la visió que tenen les persones o grups que s'estudien, saber com actuen, i contrarestar-la amb la visió, la perspectiva teòrica de l'investigador i el context de la recerca.

En la diagnosi del pla local de joventut pot ser especialment útil en dos sentits:

- Per observar i recollir dades, i enregistrar informació de les accions i interaccions quotidianes amb les persones joves.
- Per apropar-se i conèixer millor grups o col·lectius de joves que estan més allunyats o dels quals es desconeixen les maneres de relacionar-se, les necessitats i la visió del que se'ls ofereix.

➔ **COM APLICAR LA TÈCNICA?**

En aquesta tècnica s'intervé en allò que s'observa, és a dir, la persona s'implica i està immersa en el context de l'acció que s'analitza, interactua amb la gent que vol estudiar i també observa les seves respostes a l'acció i la posició que viu.

En primer lloc, cal planificar la recerca. Cal saber en quin camp es vol entrar (un espai, una institució, un equipament...), quin col·lectiu estudiar i per a què; com introduir-s'hi si no es coneix el grup o no es freqüenta l'espai. Per triar on es farà el treball de camp, es pot optar per dos punts de partida: definir l'objecte d'estudi que es vol estudiar o bé concretar on es farà l'observació participant.

En segon lloc, es fa el treball de camp, la dinàmica del qual consisteix a introduir-se a l'espai o el col·lectiu que es vol estudiar, fer l'observació participant, prendre notes de camp, interaccionar amb els subjectes d'estudi, que en aquesta tècnica s'anomenen *informants*.

Un eina essencial en l'observació participant és el diari de camp en què s'anoten les impressions, el pensament, les emocions, les converses i les reflexions sobre l'observació i la pròpia experiència. S'ha de ser constant en l'elaboració del diari de camp: després d'una observació cal anotar tot allò que es recorda. Altres eines complementàries poden ser: registres escrits, fotografies, enregistraments audiovisuals.

I, en tercer lloc, s'analitzen la informació i les dades i es redacta la memòria. Les dades que s'obtenen són descriptives, generalment sobre diferents aspectes de l'observació: l'espai,

les persones participants, el tipus d'activitat, l'organització del temps, el tipus d'interaccions i relacions entre la gent, els comentaris que la gent ha dit en relació amb el nostre problema, les pròpies impressions i els comentaris. Després cal organitzar-les i interpretar-les, donar sentit a les dades, relacionant-les amb contextos i marcs més amplis, així com des de la pròpia orientació teòrica.

➤ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Malgrat que el temps de dedicació depèn del context de cada recerca, cal destacar que és una tècnica que demana dedicar-hi un temps relativament prolongat.

En el treball de camp no hi ha una aplicació sistemàtica d'un conjunt de regles i procediments, sinó que és un procés més artesà que s'ha d'ajustar a cada context de recerca. Com tot coneixement pràctic, s'aprèn fent i depèn en gran mesura de les habilitats i capacitats reflexives de la persona que aplica la tècnica.

➤ MÉS INFORMACIÓ...

El document següent, elaborat per la Universitat de Barcelona, explica en detall la tècnica de l'observació participant:

<http://www.ub.edu/antropo/tutorial/tecnicas/temes/pdfs/Tema4.pdf>

➔ Eina 11. SOCIOGRAMA

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

El sociograma mostra les relacions existents entre grups, individus o institucions a partir de les interaccions que aquests mantenen entre si, representant un mapa de nodes (individus, grups o institucions) amb línies que mostren les interrelacions. El sociograma pot ser especialment útil com a eina exploratòria per tenir una visió inicial dels agents de les polítiques de joventut i les relacions que estableixen.

Hi ha moltes maneres de fer un sociograma. Per a la fase de diagnosi del PLJ, pot ser especialment útil per detectar els diferents grups i agents que interactuen en el municipi i les relacions que s'estableixen entre ells. De manera concreta, el sociograma permet diagnosticar els grups socials i les seves relacions en segon terme des d'una perspectiva participativa, també pot generar noves sinergies per redefinir els models de participació i relació entre els agents del municipi.

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

El primer que cal fer és identificar els nodes que poden ser els diferents agents de les polítiques de joventut. Pel que fa a aquestes polítiques, es poden distingir tres tipus d'agents o tipologia d'organització: els de l'àmbit de poder (els agents de l'Administració pública o altres institucions amb incidència en la política de joventut o les oportunitats d'emancipació dels joves del municipi), les organitzacions socials (moviment juvenil organitzat, entitats de tercer sector, etc.) i els col·lectius de joves i altres grups que poden ser d'interès en l'anàlisi.

Aquests tres tipus d'agents poden considerar-se com a nodes. El següent pas és representar com els nodes interactuen entre si a partir d'un seguit de línies que marquen el tipus de relació que s'estableix els uns amb els altres (relació feble, forta, de conflicte, etc.). Cada tipus de relació es pot representar amb símbols diferents.

Hi ha diferents maneres de recollir i analitzar la informació per elaborar el sociograma. Una bona manera és fer entrevistes amb cadascun dels agents o aquells que resultin estratègics.

Si es creu convenient i es vol incrementar la validesa externa, un cop fet l'exercici, el mapa resultant es debatrà amb els diferents agents detectats en una sessió conjunta. D'aquesta manera resultarà un nou sociograma consensuat i validat pels diversos agents.

➤ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Cal saber que hi ha altres maneres de fer un sociograma en funció del nombre de nodes, el tipus de relació que es vulgui descriure i la forma com s'obté la informació. El que es presenta en aquesta fitxa és el que es considera que pot ser més útil en el marc d'una diagnosi del PLJ.

Un primer sociograma es pot fer amb pocs informants, però, com més persones aportin informació per a l'elaboració del sociograma, més ric serà i millor representarà la complexitat d'actors i relacions del municipi.

➤ MÉS INFORMACIÓ...

El portal web de Redes (<http://www.redes-sociales.net>) conté una gran quantitat d'informació (bibliografia en línia, formació, esdeveniments...) sobre l'anàlisi de xarxes socials.

La Diputació de Barcelona, en la col·lecció "Papers de participació ciutadana", publica un informe amb indicacions per a diverses tècniques i metodologies participatives (vegeu: http://www.diba.cat/documents/523487/523545/participacio-fitxers-publicacions_papers-papers19-pdf.pdf).

➔ Eina 12. TALLERS DE PARTICIPACIÓ

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

Els tallers o jornades de participació són espais de debat i treball conjunt entre un grup de participants amb la finalitat de definir, analitzar i consensuar el tema que es vulgui treballar. També pretenen mobilitzar i coresponsabilitzar els agents implicats en un procés de participació o projecte. Per tant, aquesta eina no sols és útil quan es pretén dur a terme quelcom més que un exercici d'anàlisi o reflexió sobre la temàtica abordada, sinó que també es vol aprofitar la fase de diagnosi per emfatitzar la seva dimensió més relacional, per generar lligams entre les persones participants.

Els tallers de participació es poden utilitzar en diferents fases i amb diferents propòsits. En el cas de la fase de diagnosi, pot tenir diversos propòsits:

- Complementar la informació: per identificar possibles millores del diagnòstic, nous discursos que s'haurien d'incorporar, grups socials als quals no s'hagi arribat, etc.
- Aprofundir en els temes i les conclusions sorgides, identificant necessitats i problemàtiques.
- Buscar noves propostes i potenciar la creativitat.
- Consensuar les línies de treball futures, definint les idees clau, els criteris, etc., que han de guiar el desenvolupament de les actuacions.

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

Per desenvolupar un taller de participació, cal tenir present quin és l'objectiu que s'hi vol abordar, si es pretén analitzar/diagnosticar, proposar, decidir, programar i/o avaluar. La potencialitat del taller de participació és que permet perseguir més d'un objectiu alhora. Per organitzar un taller, cal tenir present els aspectes següents:

- Preparació abans de la realització del taller: cal definir els perfils de les persones participants. En aquest cas, és important tenir en compte la representativitat dels discursos; és a dir, en el debat s'han de reflectir els diferents punts de vista existents sobre la problemàtica tractada.
- Implementació del taller: en primer lloc, es fa una presentació inicial en què s'expliquen els objectius del taller, la metodologia, els elements de debat, etc. En segon lloc, es debaten les qüestions seguint la metodologia proposada i comptant que, si el nombre de persones participants és molt nombrós, cal treballar en grups més reduïts on la gent jove s'expressi amb més comoditat i, després, posar en comú aquest debat en una sessió plenària amb tots els subgrups presents.
- Retorn i devolució dels resultats del taller: es pot fer una devolució només per a les persones participants o també aprofitar per explicar el que s'ha dut a terme a la resta d'agents o de la població. Es tracta de fer un recull del debat generat i de les idees consensuades a la sessió participativa.

➤ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

Un taller de participació no és una sola tècnica en si, sinó que pot contenir-ne diverses. En funció del que es pretengui aconseguir, la sessió de treball es nodrirà de diferents dinàmiques o tècniques de participació que han de donar suport a la conducció del grup i l'assoliment dels objectius plantejats a l'inici (per exemple, per avaluar o diagnosticar, pot ser interessant desenvolupar la sessió a partir d'una anàlisi DAFO en què les persones participants treballen conjuntament).

Per aprofitar el temps del taller al màxim, es pot preparar prèviament les persones participants, enviant amb antelació la documentació necessària. A més, com que no tothom sap de tot, cal preveure a la sessió algun moment per donar informació, dades significatives, estudis que s'hagin fet, casos similars, etc.

A l'hora de dinamitzar els tallers, també cal tenir molt present la gestió dels torns de paraula, la creació dels grups i les dinàmiques de treball, perquè, per diverses qüestions, no tothom té la mateixa predisposició ni facilitat per parlar en públic.

Finalment, és important destinar un temps al final del taller per avaluar la tasca feta. Més endavant, també cal valorar els resultats obtinguts i si s'han complert els acords establerts a la sessió.

➤ MÉS INFORMACIÓ...

La Diputació de Barcelona, en la col·lecció "Papers de participació ciutadana", publica un informe amb indicacions per a diverses tècniques i metodologies participatives (vegeu: http://www.diba.cat/documents/523487/523545/participacio-fitxers-publicacions_papers-papers19-pdf.pdf).

➔ Eina 13. VISIONS DE FUTUR

➔ PER A QUÈ SERVEIX?

Serveix per obtenir un diagnòstic d'un grup de persones i de forma participativa. Aquest diagnòstic s'extreu a partir d'una projecció futura en positiu i en negatiu del tema abordat (que pot tractar sobre diversos àmbits: des de les tendències que hi ha en un territori, sobre organitzacions o equipaments, fins a un tema en concret). Amb la identificació dels punts forts i febles en clau futura, s'evidencien les potencialitats i amenaces en les quals s'hauria d'intervenir.

Aquesta tècnica promou la visió crítica, però, alhora, permet projectar en positiu un model de futur desitjable i factible a partir del qual s'ha de treballar.

➔ COM APLICAR LA TÈCNICA?

Les visions de futur és una tècnica participativa i per a la seva aplicació pràctica cal tenir molt present totes les recomanacions del taller de participació, sobretot pel que fa a la preparació, el treball en subgrups i en plenari, i la devolució de la sessió feta amb posterioritat.

La tècnica consisteix a imaginar sobre el tema plantejat com serà la situació dintre d'un determinat període d'anys (acostumen a ser a 5-10 anys vista, per això és una eina molt útil per a planificacions estratègiques, però també es poden aplicar períodes més breus, segons el problema o l'acció que es vulgui impulsar), per exemple: "Com estarà la gent jove del municipi d'aquí a cinc anys?", "Què volem que sigui l'equipament juvenil d'aquí a tres anys?" Es poden fer aportacions fent una pluja d'idees, emprant targetes, treballant amb subgrups més reduïts, etc. Es classifiquen idees per subtemes i, segons el temps disponible, es pot aprofitar per aprofundir en el debat d'alguns temes i prioritzar idees.

Els resultats obtinguts poden ser el punt de partida per elaborar propostes sobre les potencialitats i amenaces detectades.

➔ ASPECTES QUE CAL TENIR EN COMPTE

És una tècnica molt útil quan es pretén treballar amb grups heterogenis, ja que facilita arribar a consensos intergrupals. Tot i així, amb grups més homogenis, es poden contraposar les idees sorgides en sessions més plenàries on es poden sintetitzar les aportacions consensuades en el si del subgrup.

Cal dedicar el mateix temps a la visió positiva que a la negativa, ja que els diagnòstics participatius acostumen a emfatitzar els aspectes més negatius i crítics. Una recomanació perquè la visió negativa no ocupi gran part del temps, és començar per la visió positiva i així garantir que hi haurà temps per fer-la.

➔ MÉS INFORMACIÓ...

La Diputació de Barcelona, en la col·lecció "Papers de participació ciutadana", publica un informe amb indicacions per a tècniques de grup des de l'òptica participativa (vegeu: http://www.diba.cat/documents/523487/523545/participacio-fitxers-publicacions_papers-17papers-pdf.pdf).

Autor: Observatori Català de la Joventut

Amb la col·laboració de Programes de Participació de l'Agència Catalana de la Joventut i l'equip del PNJCat.

Correcció: Secció de publicacions, assessorament lingüístic i gestió documental del Departament de Benestar Social i Família.

Agència Catalana de la Joventut

Observatori Català de la Joventut

Calàbria, 147
08015 BARCELONA
Tel. 934 838 324
ocj.bsff@gencat.cat

www.acjoventut.cat

Generalitat de Catalunya
Agència Catalana de la Joventut